

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**V RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

MART, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.com>

ANJUMANLAR PLATFORMASI

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**V RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2026-yil, mart

TOSHKENT-2026

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
V Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 5-son (mart, 2026-yil).- 42 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-mart

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi V Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Darmonov Rустem

ПАЛЕОЭКОНОМИКА ЧИРИКРАБАТСКОЙ КУЛЬТУРЫ В
НИЗОВЬЯХ СЫРДАРЬИ (IV–II ВВ. ДО Н.Э.) 4-8

IQTISODIYOT FANLARI

Matyoqubov Arslonbek

МИΝΤΑQА RАQОBАTВARDОSHLIGIGА EKSPОRT DIVERSIFIKАTSIYASINING
TА’SIRI 9-13

PEDAGOGIKA FANLARI

Yuldasheva Maftuna

TА’LIMDA INKLUZIV VA KORREKTSION YONDASHUVLARNI INTEGRATSIYALASH
METODIKASI 14-19

Raxmanova Nigora

SHARQ UYG’ONISH DAVRI TA’LIM MUASSASALARIDA USTOZ–SHOGIRD INSTITUTINING
TASHKILY MODELLARI 20-25

Kamolov Baxtiyor

EKOTURISTIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK INNOVATSIYALAR VA
ULARNING SAMARADORLIGI 26-31

Tojiboyeva Shohistaxon

TANQIDIY FIKR YURITISHNI RIVOJLANTIRISHDA “PROBLEM-BASED LEARNING”
YONDASHUVINI QO’LLASH METODIKASI 32-35

Yuldasheva Sevara

KASBIY TA’LIM TIZIMIDA TARBIYAVIY FAOLIYATNI RAQAMLASHTIRISHNING
INSTITUTIONAL MECHANISMLARI 36-41

IQTISODIYOT FANLAR

MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGIGA EKSPORT DIVERSIFIKATSIYASINING
TA'SIRI**Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: arslonbek1301@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda eksport diversifikatsiyasining mintaqa raqobatbardoshligini oshirishdagi o'rni Xorazm viloyati qishloq xo'jaligi misolida tadqiq etiladi. Ishda mintaqaning eksport salohiyati, mahsulot tarkibini xomashyodan tayyor mahsulotga o'tkazishning iqtisodiy samaradorligi va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshlik omillari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida Xorazm viloyati agrosanoat majmuasida eksport savatini diversifikatsiya qilish bo'yicha strategik takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Eksport diversifikatsiyasi, mintaqaviy raqobatbardoshlik, Xorazm viloyati, qishloq xo'jaligi, agrosanoat klasterlari, qo'shilgan qiymat, eksport salohiyati.

THE IMPACT OF EXPORT DIVERSIFICATION ON REGIONAL
COMPETITIVENESS**Matyokubov Arslonbek Gayrat oglu**

Independent Researcher,

Urgench State University named after Abu Rayhon Beruni

Annotation. This thesis examines the role of export diversification in enhancing regional competitiveness, using the agriculture of the Khorezm region as a case study. The paper analyzes the region's export potential, the economic efficiency of shifting product structures from raw materials to finished goods, and competitiveness factors in foreign markets. Based on the research results, strategic proposals for diversifying the export basket in the agro-industrial complex of the Khorezm region have been developed.

Key words: Export diversification, regional competitiveness, Khorezm region, agriculture, agro-industrial clusters, added value, export potential.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2026v2i5/n02>

Global iqtisodiy integratsiya va tashqi bozorlardagi beqarorlik sharoitida mintaqaviy iqtisodiyotlarning barqaror o'sishini ta'minlash bevosita ularning eksport salohiyati va raqobatbardoshligiga bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va mahsulotlarning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish belgilangan. Xususan, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Eksport faoliyatini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlarida mintaqalarning eksport savatini kengaytirish, xomashyo yo'nalishidan yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish vazifalari alohida ta'kidlangan.[1]

Xorazm viloyati o'zining geografik joylashuvi va agrosanoat salohiyati bilan mamlakat iqtisodiyotida o'ziga xos o'ringa ega. Biroq, mintaqa raqobatbardoshligini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, eksportning bir necha turdagi tovarlarga (paxta tolasining hosilalari va xomashyo mahsulotlari) bog'lanib qolishi tashqi bozorlardagi konyunktura o'zgarishlariga nisbatan

iqtisodiy zaiflikni keltirib chiqaradi. Shuning uchun ham, 2018–2024-yillar oralig'ida viloyatda eksport diversifikatsiyasini tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.[2]

Mintaqa eksportini diversifikatsiyalash va raqobatbardoshlikni oshirish masalalari iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Xususan, P. Krugman va M. Porter o'z asarlarida hududiy ixtisoslashuv va klaster yondashuvi orqali tashqi bozorlarda ustunlikka erishish nazariyalarini ilgari surganlar.[3] Mahalliy olimlardan Sh. Shodmonov, A. Vahobov va A. Bekmurodovlar O'zbekiston sharoitida mintaqaviy iqtisodiyotni modernizatsiyalash va eksport tarkibini diversifikatsiyalashning metodologik asoslarini ishlab chiqqanlar. Ularning tadqiqotlarida xomashyo yo'nalishidan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish mintaqaviy iqtisodiy barqarorlikning bosh omili sifatida e'tirof etiladi. Mazkur tezisda ushbu nazariy qarashlarga tayanib, Xorazm viloyatining so'nggi yillardagi tarkibiy o'zgarishlari tahlil qilingan.[4]

Mintaqa eksportining diversifikatsiyalashganlik darajasini baholashda Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) va eksport tarkibidagi TOP-3 mahsulot ulushining o'zgarishi kabi ko'rsatkichlardan foydalanish, diversifikatsiya va raqobatbardoshlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniq ko'rsatib beradi. Tadqiqot davrida Xorazm viloyatida eksport tarkibi diversifikatsiyalanishi natijasida mintaqaviy yalpi hududiy mahsulot (YHM) o'sishi, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadlar miqdori va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi o'rtasida ijobiy korrelyatsiya kuzatilmoqda. Xususan, qishloq xo'jaligida qayta ishlash darajasining ortishi mintaqaning "aqli ixtisoslashuv" tamoyillari asosida rivojlanishiga xizmat qiladi. Eksport tovarlari nomenklaturasining kengayishi nafaqat valyuta tushumini barqarorlashtiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratish va sanoat korxonalarining texnologik yangilanishini jadallashtirish orqali viloyatning umumiy raqobatbardoshligini oshiradi. Mazkur tezisda ushbu ta'sir mexanizmlarini ilmiy-statistik tahlil qilish orqali Xorazm viloyati iqtisodiyotini yanada diversifikatsiyalash bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish maqsad qilingan.[5]

Mintaqaviy raqobatbardoshlikni baholashda eksport tarkibining diversifikatsiyalashganlik darajasi asosiy indikatorlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot doirasida Xorazm viloyatining 2018–2024-yillar oralig'idagi tashqi savdo faoliyati statistik va qiyosiy tahlil metodlari asosida o'rganildi. Bunda asosiy e'tibor eksportning nafaqat miqdoriy o'sishiga, balki uning tarkibiy transformatsiyasiga — ya'ni past texnologiyali xomashyodan yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor mahsulotlarga o'tish dinamikasiga qaratildi.

Xorazm viloyati agrosanoat majmuasida amalga oshirilgan klaster tizimi va sanoatni modernizatsiya qilish choralari mintaqa eksportining diversifikatsiyalashganlik darajasini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Eksport diversifikatsiyasi darajasini aniqlashda eksportyor korxonalar soni, mahsulot nomenklaturasi va geografik qamrov kabi ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligi (korrelyatsiyasi) tahlil qilindi. Quyidagi jadvalda ushbu tahliliy yondashuv natijasida aniqlangan Xorazm viloyatining asosiy eksport indikatorlari va ularning 7 yillik davrdagi o'zgarish sur'atlari aks ettirilgan.

1-jadval

Xorazm viloyati eksport ko'rsatkichlari dinamikasi (2018-2024-yy.)[9]

Ko'rsatkichlar nomi	2018-y.	2020-y.	2022-y.	2024-y.
Jami eksport hajmi (mln. AQSH doll.)	148,5	185,2	246,4	312,8
Sanoat mahsulotlari eksporti ulushi (%)	31,8	40,2	49,5	57,4
Oziq-ovqat (qishloq xo'jaligi, mln. \$)	38,4	48,9	65,3	86,2
To'qimachilik mahsulotlari (mln. \$)	44,2	64,8	92,1	118,5
Eksportda xizmatlar ulushi (%)	9,2	11,5	14,8	19,4
Mashina va asbob-uskunalar (mln. \$)	3,1	10,2	22,4	38,6
Eksport geografiyasidagi davlatlar (ta)	18	26	35	46
Eksportyor korxonalar soni (birlik)	192	265	374	474

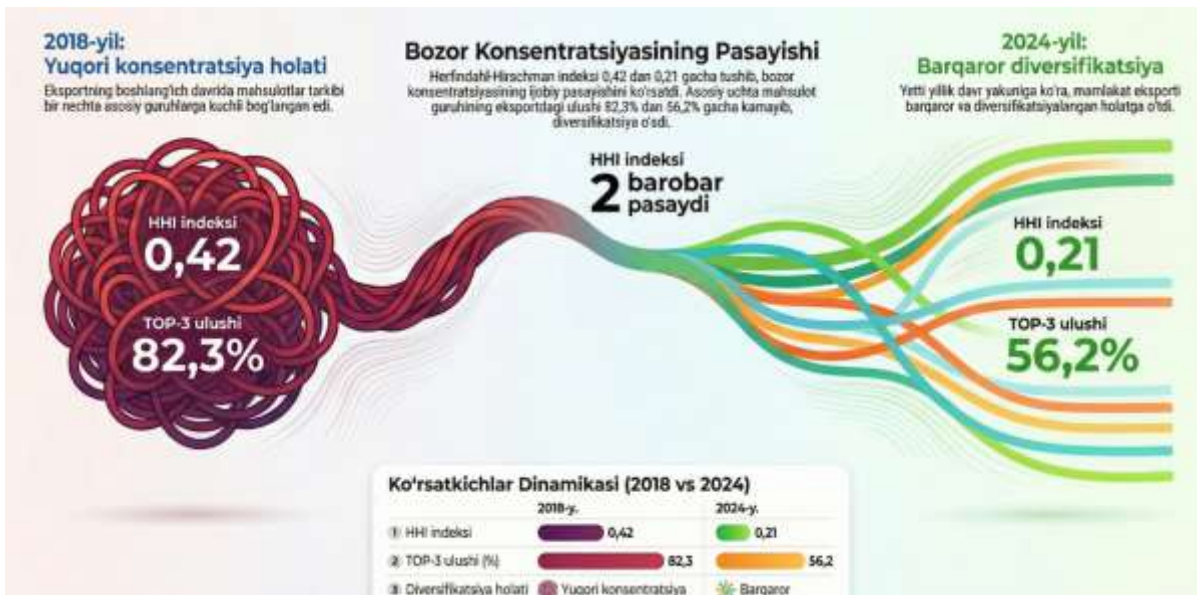
Ushbu dinamik ko'rsatkichlar Xorazm viloyati iqtisodiyotining 2018-2024-yillar oralig'ida nafaqat hajmiy o'sishga erishganini, balki sifat transformatsiyasini boshdan kechirganini tasdiqlaydi. Tadqiqot davrida umumiy eksport hajmi 110,6 foizga ortib, 312,8 mln. Dollarga yetgani mintaqaning tashqi savdo faolligi barqarorlashganidan dalolat beradi. Ayniqsa, sanoat mahsulotlari ulushining 31,8 foizdan 57,4 foizga ko'tarilishi mintaqa raqobatbardoshligining xomashyo bazasidan sanoat ishlab chiqarishiga siljiganini ko'rsatuvchi asosiy indikator hisoblanadi.

Mintaqa diversifikatsiyasining eng muhim drayveri sifatida mashina va asbob-uskunalar eksportini keltirish mumkin. Ushbu yo'nalish 3,1 mln. Dollardan 38,6 mln. Dollargacha, ya'ni qariyb 12,4 barobarga o'sgan bo'lib, bu Xorazmning yuqori qo'shilgan qiymatli texnologik mahsulotlar bozorida o'z o'rnini topganini anglatadi. Shuningdek, to'qimachilik tarmog'idagi 168,1 foizlik o'sish paxta xomashyosini mintaqada usulida chuqur qayta ishlash strategiyasining bevosita natijasidir. Bu jarayon mintaqada "qiymat zanjiri"ning uzayishiga va daromadlilikning ortishiga xizmat qilgan.

Eksportning geografik va institutsional jihatlari ham ijobiy o'zgarishlarni namoyon etmoqda. Eksport qilinadigan davlatlar sonining 18 tadan 46 taga yetishi mintaqaning an'anaviy MDH bozorlaridan tashqariga chiqib, global integratsiyalashuvini kuchaytirgan. Eksportyor korxonalar sonining 2,5 barobarga (474 taga) ortishi esa mintaqaviy raqobatbardoshlikning faqat yirik korxonalar hisobiga emas, balki kichik va o'rta biznesning eksport faoliyatiga keng jalb etilishi hisobiga mustahkamlanayotganini isbotlaydi. Xizmatlar eksporti, xususan turizm sohasining ikki barobar ortishi esa mintaqada iqtisodiyotining diversifikatsiyalangan servis modeliga o'tayotganidan dalolat beradi.[7]

"Eksport tarkibidagi bunday jadal diversifikatsiya jarayonlari, xususan, tayyor sanoat mahsulotlari eksportining 2,7 barobarga va mashinasozlik yo'nalishining 12,4 barobarga ortishi natijasida Xorazm viloyati Yalpi Hududiy Mahsuloti (YHM) tarkibida sanoat ulushi 2018-yildagi 12,6 foizdan 2024-yil yakuniga kelib 19,2 foizga yetdi, bu esa mintaqada raqobatbardoshligining xomashyo yo'nalishidan yuqori qo'shilgan qiymatli sanoat-servis modeliga o'tganligini tasdiqlaydi."

Ushbu jadval mintaqada iqtisodiyotining tashqi bozorlardagi "xatarli bog'liqlik" darajasi qanchalik kamayganini ko'rsatadi:

1-rasm

Xorazm viloyati eksport konsentratsiyasining matematik ko'rsatkichlari (2018–2024-yy.)[10]

Mintaqa eksport konsentratsiyasini matematik baholash. Eksport diversifikatsiyasining barqarorligini aniqlash maqsadida tarmoqlararo konsentratsiya darajasi Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) yordamida hisoblandi. Mazkur indeks eksport tarkibidagi har bir mahsulot guruhi ulushlarining kvadratlari yig'indisi sifatida aniqlanadi:

$$HHI = \sum_{i=1}^n (s_i)^2$$

Bunda s_i — i-mahsulot guruhining umumiy eksportdagi ulushi. Tadqiqot davridagi hisob-kitoblar quyidagi ijobiy tendensiyani ko'rsatmoqda:

- HHI ko'rsatkichi: 2018-yilda ushbu indeks 0,42 birlikni tashkil etgan bo'lsa (yuqori konsentratsiya), 2024-yil yakuniga kelib 0,21 birlikkacha pasaygan. Bu ko'rsatkichning ikki barobarga kamayishi Xorazm viloyati eksportining “monomahsulot” (paxta xomashyosi) qaramligidan chiqib, diversifikatsiyalashgan xavfsiz hududga o'tganini anglatadi.
- TOP-3 mahsulot ulushi: 2018-yilda viloyat eksportining qariyb 82,3 foizi faqat uchta tovar guruhi (paxta tolasi, meva-sabzavot, ip-kalava) hissasiga to'g'ri kelgan. 2024-yilda esa TOP-3 mahsulotlar (tayyor kiyim-kechak, avtomobil qismlari, qayta ishlangan oziq-ovqat) ulushi 56,2 foizga tushdi.
- Ushbu matematik pasayish eksport savatining “pastki qatlami” (boshqa kichik tovar guruhlari) sezilarli darajada kengayganini va mintaqa raqobatbardoshligining barqarorlashganini tasdiqlaydi. Eksport konsentratsiyasining kamayishi tashqi bozordagi narxlar o'zgarishiga nisbatan mintaqa iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlaydi.

Shunday qilib, 2018–2024-yillar oralig'ida Xorazm viloyatining eksport tarkibi tubdan diversifikatsiyalanib, Herfindahl-Hirschman indeksining (HHI) 0,42 dan 0,21 gacha pasayishi mintaqa iqtisodiyotining xomashyo bog'liqligidan chiqqanini matematik isbotlaydi. Sanoat

mahsulotlari eksportining 57,4 foizga yetishi va mashinasozlik yo'nalishidagi 12,4 barobarlik keskin o'sish viloyatda yuqori qo'shilgan qiymatli ishlab chiqarish zanjiri shakllanganidan dalolat beradi. Biroq, erishilgan natijalarni barqaror saqlab qolish uchun, birinchi navbatda, eksportyor korxonalarida "Global GAP" va "ISO" kabi xalqaro sifat standartlarini raqamli monitoring tizimlari orqali joriy etishni jadallashtirish lozim. Shuningdek, eksport geografiasining 46 ta davlatga kengayishi mintaqa raqobatbardoshligini oshirgan bo'lsa-da, transport xarajatlarini yanada optimallashtirish uchun viloyatda yirik "Agro-logistika terminallari"ni tashkil etish strategik ahamiyat kasb etadi. To'qimachilik va mashinasozlik sohalarida mahalliy butlovchi qismlar ulushini ko'paytirish (lokalizatsiya) orqali mahsulot tannarxini tushirish va "Xiva sholisi" yoki "Gurlan qovuni" kabi mintaqaviy brendlarni xalqaro darajada ro'yxatdan o'tkazish jahon bozoridagi narx ustunligini ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda, eksport tarkibidagi ijobiy tarkibiy siljishlar natijasida viloyat YHMda sanoat va xizmat ko'rsatish ulushining ortishi Xorazm viloyatini xomashyo yo'nalishidan yuqori texnologik sanoat-servis modeliga muvaffaqiyatli o'tganini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 17-noyabrdagi "Eksport faoliyatini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
3. Shodmonov Sh., G'ofurov U. "Iqtisodiyot nazariyasi". – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2020.
4. Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). International Economics: Theory and Policy. Pearson Education.
5. Vahobov A.V., Jumaev N.X., Hoshimov E.A. (2018). Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. Toshkent: "Iqtisod-moliya".
6. Tursunova R.N., Hakimova M.A. (2019). Xalqaro iqtisodiyot. O'quv qo'llanma. Toshkent: TDSI.
7. Bekmurodov A.Sh., Yangiboyev X. (2018). Mintaqaviy iqtisodiyot. Toshkent: "Iqtisodiyot".
8. Sattorov A. (2022). Xalqaro savdo va eksport strategiyalari. Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.
9. O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi.
10. Muallif ishlanmasi.

**YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR**
V RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2026-yil, mart

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
V Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 5-son (mart, 2026-yil). – 42 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-mart

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.